

© *Боринштейн Є. Р.*

- 1994-1999. — Т.1, кн.1. — 1994. — 432 с.
2. Василь Стус. Твори : у 4 т., 6 кн. (з додатковими 2 т. і 3 кн.) / Василь Стус. — Львів : Просвіта, 1994-1999. — Т.1, кн.2. — 1994. — 302 с.
3. Василь Стус. Твори : у 4 т., 6 кн. (з додатковими 2 т. і 3 кн.) / Василь Стус. — Львів : Просвіта, 1994-1999. — Т.2. — 1994. — 430 с.
4. Василь Стус. Твори : у 4 т., 6 кн. (з додатковими 2 т. і 3 кн.) / Василь Стус. — Львів : Просвіта, 1994-1999. — Т.3, кн.1. — 1994. — 486 с.
5. Василь Стус. Твори : у 4 т., 6 кн. (з додатковими 2 т. і 3 кн.) / Василь Стус. — Львів : Просвіта, 1994-1999. — Т.3., кн.2. — 1994. — 496 с.
6. Віват Г.І. Художні особливості та провідні мотиви поетичної творчості Василя Стуса : монографія / Ганна Іванівна Віват. — Одеса : Студія «Негоціант», 2003. - 176 с.
7. Жулинський М.Г. Із забуття - у безсмертя (Сторінки призабутої спадщини) / М. Г. Жулинський. — К. : Дніпро, 1990. — 448 с.
8. Дмитренко М. „То пропікає душу Україна ...” / М. Дмитренко // Молодь України. - 1991. - № 44. - С. 3.
9. Гундорова Т. Феномен Стусового „жертвослова” / Т. Гундорова // Стус як текст. — Мельбурн : Monash University Slavic Section, 1992. - С. 3-29.
10. Царинник М. Повернення Орфея / М. Царинник // Василь Стус «Свіча в свічаді» - К. : Сучасність, 1997. — С. 7-27.
11. Коцюбинська М.Х. Поет / Михайлина Коцюбинська // Василь Стус. Твори в чотирьох томах і шести книгах. Т. 1: кн.1. — Львів: Просвіта, 1994. — С. 7-38.
12. Саржевський С. Практика духовного тривання і прориву в поезії Василя Стуса / С. Саржевський // Стус як текст. — Мельбурн : Monash University Slavic Section, 1992. - С. 63-71.
13. Рарицький О. „Палімпсести” Василя Стуса: духовна домінанта / О. Рарицький // Слово й година. — 1999. — №12. — С. 62-64.
14. Пелех У. Василь Стус - шукач калини в духовному світі народу / У. Пелех // Нові дні. - 1986. - № 435-436. - С. 4-6.
15. Неділько В.Я. Василь Стус. Доля, життя, поезія / В.Я. Неділько // Українська мова і літературі в школі. — 1992. — №2. — С. 21-30.
16. Волянська Л. „Прощай, Україно, моя Україно, чужа Україно, навіки прощай!” / Л. Волянська // Василь Стус у житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників. — Балтімор-Торонто: Українське видавництво „Смолоסקип” ім. В.Симоненко, 1987. — С. 402-423.
17. Мельник Я. „В мені вже народжується Бог” / Я. Мельник // Вітчизна. — 1990. — №10. — С. 157-161.
18. Стус В. Твори в 4 томах, 6 кн. / Василь Стус. — Л. : Видавнича спілка “Просвіта”, 1997. — Т. 6 (дод.). — Кн.1. - 479 с.
19. Росінська О. А. Екзистенційна природа символіки в поезії В. Стуса : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури» / О.А. Російська. — Донецьк, 2007. — 218 с.
20. Павлишин М. Квадратура кола: пролегомени до оцінки Василя Стуса / Марко Павлишин // Стус як текст. — Мельбурн: Monash University Slavic Section, 1992. — С. 31-52.
21. Бедрик Ю. Василь Стус: проблема сприймання / Ю. Бедрик // Бібліотека українця. — К. : ПБК «Фотовідеосервіс», 1993. — 80 с. — (Бібліотека українця).

Боринштейн Є. Р. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціології Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

УДК: 32.019.51+123

ВПЛИВ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗМІНИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті аналізується взаємодія культури і політики в українському суспільстві, вплив культурної політики на соціокультурні зміни. Доводиться базисний характер проблем культурного

регулювання в ситуації формування нової соціокультурної реальності в Україні.

Ключові слова: культура, політика, культурна політика, соціокультурні зміни, українське суспільство.

В статье анализируется взаимодействие культуры и политики в украинском обществе, влияние культурной политики на социокультурные изменения. Доказывается базисный характер проблем культурного регулирования в ситуации формирования новой социокультурной реальности в Украине.

Ключевые слова: культура, политика, культурная политика, социокультурные изменения, украинское общество.

The article analyzes the interaction of culture and politics in the Ukrainian society, the impact of cultural policies in socio-cultural change. We prove the basic nature of the problems of cultural management in a situation of creating a new socio-cultural reality in Ukraine.

Key words: culture, politics, cultural politics, socio-cultural changes, the Ukrainian society.

Вивчення культурних пріоритетів різних верств населення України є найважливішою умовою розробки та проведення культурної політики, відповідно цінностям нашого суспільства.

Об'єктом дослідження вважаю за необхідне виділити культурну політику в Україні. А предметом – вплив культурної політики на соціокультурні зміни в українському суспільстві.

Відмінною рисою розвитку сучасного українського суспільства є більш щільний зв'язок культурних і політичних процесів. Причому ця нитка своєрідна у своїх особливостях, ніж близькі за своєю суттю явища в країнах ЄС, США, Канаді, інших розвинених державах. Відмінність виявляється, по-перше, значною взаємозалежністю культурних і політичних явищ, що не є характерним для багатьох держав. По-друге, Україні, відчуваючи історично вплив різних за своїм культурним пріоритетам країн: Росії, Польщі, Румунії, Австрії, Угорщини та деяких інших, - схильна до впливу таких антіномічних явищ, як культурний релятивізм та культурна адгезія. Тобто, присутні одночасно і своєрідність кожної культури, що оцінюється представниками цієї культури тільки на основі власних (а не універсальних) критеріїв, та складене в результаті збігу історичних обставин, і, існуюче в силу традиції, стійке поєднання загальних культурних рис (наприклад, святкування Нового року, настанова поступитися місцем літнім людям у транспорті). Перераховані особливості позначаються на політичному житті українського суспільства, в якому провідні політичні партії, на мій погляд, побудовані не за принципом ідеології, а за принципом взаємозв'язку з культурою того або іншого регіону. Винятком є, хіба що, «Фронт змін» (див. 3, с. 2-3).

Отже, необхідно враховувати, що неодмінною умовою ефективною державної політики у сфері культури є вміння задовольнити бажання кожної конкретної особистості, створити нові ціннісні орієнтації на основі вже існуючих. Сьогодні Україна знаходиться в процесі соціокультурних змін. Разом з особистістю змінюються соціум і культура. Успішність адаптації залежить від успішності перетворення навколишнього середовища. Попереду велика робота по створенню нових форм людської культури, об'єднанню предметів людської праці з логікою суспільних умов життєдіяльності особистості. Від результату названих зусиль залежить місце України в світі.

Отже, зараз як ніколи важлива культурна політика, що проводиться в державі і стимулююча (або не стимулююча – в залежності від держави!) людей до творчих результатів.

Мені здається, що в рамках заявленої проблематики, уявляється значимим дослідження взаємодії культури і політики.

Тому культура, в моєму розумінні, представляється результатом взаємосприяння цілого комплексу соціально-економічних, політичних та ідеологічних чинників. Оскільки саме в результаті взаємосприяння можливо більш ефективно простежити взаємозв'язок елементів соціальної системи, зосередити зусилля на досягненні корисного адаптивного результату. Що важливо в період соціокультурних змін. У той же час в політиці знаходять відображення не лише існуюче співвідношення сил, а й накопичені в ході розвитку історії та передані в рамках культури уявлення про світ. Політика, безумовно, є частиною культури, так як у політичній діяльності обов'язково присутні певні цінності, соціальні норми, зразки поведінки. Причому в процесі історичного розвитку взаємосприяння політики та культури може проявлятися як взаємосприяння політичних, соціальних і культурних процесів, притому проявлятися по-різному залежно від конкретних умов кожної країни.

В Україні політичні та соціальні процеси передували культурним. Саме тому, сьогодні мені здається особливо важливим приділяти увагу саме культурним новаціям. А різноманітність культур, присутніх у нашому суспільстві, може сприяти культурній політиці.

З маси визначень культурної політики найбільш прийнятним мені представляється розуміння її як сукупності принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності щодо збереження, розвитку та поширенню культури, а також сама діяльність держави в галузі культури [13, с. 74].

У перехідні періоди суспільства культурні процеси значною мірою відбуваються стихійно, під впливом зміни політичної орієнтації, а управління розвитком культури розглядається як пережиток тоталітарних режимів [4].

Сьогодні значно недооцінена роль звичаїв та традицій культури у соціально-філософському аналізі політичних відносин. Тому слід приділити увагу концепції Є. Вятра, котрий виділяє такі аспекти впливу:

– політика є частиною культури, тому що в політичній діяльності проявляються певні цінності і зразки поведінки;

– влада як центральне явище світу політики може одночасно розглядатися і як частина світу культури;

– відмінність культур народів світу (а, отже, і народів України) дає можливість зрозуміти, чому в ньому існують різні політичні системи; чому деякі політичні системи, що ефективно діють в одній країні, не спрацьовують в іншій; чому одні й ті ж політичні дії мають успіх в одних країнах і неефективні в інших;

– зміни в політичних відносинах впливають на риси національного характеру, також і національний характер різних народів в даному конкретному регіону, державі впливає на перебіг політичних процесів і політичний устрій [4, с. 116].

Досвід розвинених демократичних країн свідчить, що дякуючи ефективній культурній політиці, «завдяки наданню пріоритетності розвитку культури відбуваються позитивні зміни в соціально-економічному, політичному житті суспільства» [6, с. 348], сприяючи тим консолідації суспільства.

Принципово нові засади державної політики у сфері культури закріплені в Конституції України, зокрема в ст. 11 зазначається, що держава сприяє консолідації і розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Зміна характеру функціонування культури порушує її системну цілісність, призводить до зростання розлагодженості її системи, необхідності формування її нових регулятивів в умовах зростаючої культурної глобалізації і зростання ризиків і небезпеки послаблення і, навіть, втрати національно-культурної самобутності [10].

Посилення соціокультурної хаотизації і, аналізований раніше, процес складання різнонаправлених культурних анклавів та зростаюча автономізація культури національних меншин в Україні вимагає акценту на саморегулятивних можливостях культури [10], розробки гнучких моделей соціокультурної трансформації, показників ефективності практичної реалізації культурної політики.

Основною підмогою направлених впливів на культурну сферу у бажаному трансформаційному напрямі є засоби культурної політики та системи законодавства, які повинні її забезпечувати і мають власний управлінський аспект [7].

В загальному плані існує взаємозалежність політики і культури в історичному і соціальному аспекті. Політика входить в контекст культури і має свою сферу (різновид) в ній (політичну культуру) і, в той же час культура, як вираз свободи і творчості та універсальності людини і людства часто «страждає» від політики, яка намагається втиснути культуру в прокрустове ложе сьогоденних, часто примарних завдань, використати її у своїх вузькоутилітарних, а то й відверто ідеологічних цілях. Тому відносини між ними по своїй природі суперечливі. Характер політики в цілому визначає і характер її впливу на культуру, сприяючи її розвитку чи заганняючи її у вузький кут ідеологізації.

Промовистим є недавній період розвитку культури в СРСР, коли успіхи в розширенні культурного поля (культурна революція) супроводжувались уодноманітненням і звуженням можливостей якісного розвитку культури, її тоталітаризацією [11, 12].

Вплив ідеології на розвиток культури мав згубні для неї наслідки. Примат ідеології над культурною призводив до панування в ній ідеологічних критеріїв і принципів, до ідеологізації культури та використання як визначального ідеологічного принципу в культурній політиці з жорсткою системою планування та управління сферою культури. Інтернаціональна спрямованість культурної політики не тільки була переважаючою над національною спрямованістю, але свідомо її стримувала, а іноді була направлена проти неї [4, 9].

В період незалежності хоч формально був проголошений якщо не пріоритет, то віддана помітна перевага українській національній культурі, яка почала усвідомлювати себе у великому історичному і сучасному часі [6, с. 9]. Соціальна практика стала більш динамічною і повною за своїм змістом, що вимагало більш конкретного і точного використання культури в усіх її спеціалізованих сферах і в особливому новітньому модернізаційному ракурсі, до якого вона виявлялась неготовою, що й викликало власне усвідомлення «дефіциту» культури в суспільстві, доволі напружений розрив між новими духовними запитами, які були пробуджені перебудовою і проголошенням незалежності України, і значною мірою нездібністю культури їх задовольнити, що й викликало кризу у її функціонуванні [2]. Держава оголосила про спрямованість її політики на відродження і оновлення національної культури, однак з акцентом на відродження, яке у переважній більшості асоціювалось з поверненням спадщини, а не її модернізацією [4, с. 5].

Складається новий вузол суперечностей між, з однієї сторони, об'єктивними потребами населення в модернізованій національній культурі і, з другої сторони, відставанням культурної пропозиції, невідповідністю її новим потребам та управлінсько-організаційною неспроможністю їх задовольнити шляхом реформування не тільки власне офіційної державної галузі культури, але й культурного життя в цілому [5, с. 9].

Виконання об'явлених державою пріоритетів культурного розвитку було, однак, не тільки поставлено під загрозу, але й «успішно» провалено у зв'язку з економічною кризою, першою жертвою якої стала культура.

Проведене В. В. Карловою експертне репрезентативне дослідження по близькій нашому дослідженню програмі на тему «Проблеми реалізації державної політики в сфері культури в сучасних умовах розвитку українського суспільства та вироблення шляхів їх розв'язання», яке охопило 127 осіб керівників структурних підрозділів Міністерства культури і мистецтв України, керівництво обласних управлінь культури, членів депутатських комісій з питань культурного розвитку обласних рад, працівників культури районного рівня, підтверджує основні висновки проведених нами досліджень.

Оцінюючи сучасний стан розвитку культури в Україні як незадовільний, (86%) особливе занепокоєння експертів викликає «недостатнє фінансове забезпечення галузі» (62%), «стан духовності» (59%), «неналежне ставлення управлінських культур до проблем розвитку сфери культури» (49%), «незахищеність інформаційного простору» (54%) [6, с. 187].

Діяльність Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства культури і мистецтв України щодо вирішення проблем культурної сфери в сучасних умовах отримала низьку оцінку експертів. Такою ж низькою була оцінка ефективності державної політики в сфері культури [6, с. 188].

Порівняно з проведеними мною дослідженнями, в яких основну масу експертів склали вчені [1], у названому вище дослідженні опитувались переважно практики, керівники й організатори культурної сфери, які, очевидно, краще знаючи культурне життя, дали важливим його показникам та окремим складовим культурної політики ще нижчі негативні оцінки.

Так, оцінюючи ефективність державної політики в сфері культури за п'ятибальною шкалою, 94% дали низьку оцінку «впливу управлінської еліти на вирішення проблем культури». Особливо вражає низька оцінка «реформування сфери культури відповідно до потреб її розвитку» (77%) та низька «готовність органів державного управління у сфері культури до впровадження культурних інновацій» (86%) [6].

Серед експертів лише 16% дають позитивну оцінку ефективності діяльності управлінських структур в сфері культури. Як і за результатами нашого, дослідження низько оцінюється «діяльність недержавних закладів культури щодо задоволення культурних потреб громадян» (84%) [6, с. 189].

В ситуації формування нової культурної реальності в Україні проблеми культурного регулювання і реформування стають базовими і доленосними, а культурна політика, точніше, політика в сфері культури (бо всяка справжня політика є культурною за своїм змістом) набуває не тільки соціально-стратегічного, але й програмуючого для нашого майбутнього значення. На жаль, наукові основи культурної політики в цілому і в нових умовах майже не опрацьовувались, а сьогодні стали предметом вивчення Інституту культурної політики Українського центру культурних досліджень Міністерства культури і мистецтва України [4, 8].

Перш ніж розглядати ці проблеми, визначимо принципово важливе базове поняття «культурна політика». За визначенням експертів ЮНЕСКО, культурна політика держави включає таку систему дій, яка направлена «на досягнення визначених культурних цілей за допомогою оптимального

використання всіх фізичних та духовних ресурсів, які має суспільство у даний час» [5, с. 5] і, додамо, яка повинна збалансувати державними засобами інтереси населення, творців і суспільства.

«Під впливом сучасних процесів глобалізації, інформатизації, посилення, з одного боку, культурної різноманітності, а з іншого, інтеграційних процесів на рівні світового товариства відбувається зміна орієнтирів щодо основних засад здійснення сучасної культурної політики» [14, с. 12].

Зазначимо, що ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти та культури – відіграє визначальну роль у виробленні сучасної культурної політики. На Всесвітній конференції з політики в галузі культури, яку ЮНЕСКО провела у Мексиці 26 липня – 6 серпня 1982 р., була прийнята Декларація з політики в галузі культури, яка сформулювала основні принципи сучасної культурної політики.

ЮНЕСКО при визначенні принципів культурної політики виходить з широкого розуміння культури як сукупності «яскраво виражених рис, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство як соціальну групу» [5, с. 148]. Культура в такому розумінні включає в себе, «крім мистецтва і літератури, способи життя людини, основні права людини, системи цінностей, традиції і віри» [5, с. 148].

Одним з основоположних принципів культурної політики є принцип єдності та різноманіття культури. Цей принцип означає, що світова культура являє собою результат культурної творчості всіх народів, які складають людство. Культура кожного народу є частиною світової культури. З цього впливає декілька висновків. По-перше, відбулася офіційна відмова від розподілу культур на «вищі» та «нижчі». Так звана «Декларація Мехіко» стверджує: «Необхідно визнати рівність у цінності всіх культур і право кожного народу і кожного культурного співтовариства утверджувати, зберігати свою культурну самобутність і забезпечувати її повагу» [5, с. 149]. По-друге, збереження культури – це обов'язок не тільки народу, що її створив, Але й усього міжнародного співтовариства, оскільки творіння культури цього народу є частиною світової культури.

Наступний принцип культурної політики – це принцип культурного виміру розвитку людства. Суть цього принципу полягає в тому, що будь-які програми розвитку людського суспільства – економічні, соціальні, політичні, науково-технічні – повинні включати в себе як складову частину і як критерій необхідності подібних програм культурний аспект. Не можна забувати, що Людина – це початок і кінцева мета розвитку. Мета розвитку – не зростання виробництва, приборків і споживання самих по собі, а їх вплив на можливості розвитку та вдосконалення людини, на більш повне задоволення їхніх духовних запитів. Тому необхідно гуманізувати розвиток людства, надати планам і стратегіям розвитку збалансованого характеру.

До найважливіших принципів культурної політики належить принцип культурної демократії. В його основі лежить розуміння того, що культура створюється суспільством і тому належить всьому суспільству; створення культури і користування її благами не повинні бути привілеєм еліти. «Декларація Мехіко» підкреслює: «Культурна демократія базується на максимально широкій участі людини і суспільства у виробленні продуктів культури, у процесі прийняття рішень, які заторкують культурне життя, у поширенні і використанні культури» [5, с. 150]. Культурна демократія несумісна з дискримінацією, зі спробами обмежити участь людей у створенні, поширенні і користуванні культурою на основі їх соціального становища і походження, статі, мови, національності, релігійних переконань, приналежності до етнічних груп. Культурна демократія передбачає географічну і адміністративну децентралізацію культурного життя, більш рівномірний розподіл культурних центрів по території країни, наближення їх до потреб населення конкретних регіонів, визначення культурних планів і програм у діалогі влади і громадян.

Фахівці ЮНЕСКО виділяють чотири основні аспекти культурної політики:

1. Культурна політика має сприяти процесу творчості.
2. Культурна політика все більше визнає економічне значення культурної індустрії, а значить культурна політика має бути пов'язана з економічною політикою.
3. Культурна політика, за словами Л. Прота, фактично в усіх країнах світу має за прерогативу захист культурної спадщини як матеріальної, так і не матеріальної [14, с. 13 - 14].
4. Головною метою Європейського союзу в 2004 р. в культурній сфері були зазначені: підтримка творчості, протекціонізм (захист) митців та їхніх прав, транснаціональні поширення культури і праць митців, особлива допомога юним митцям; покращення доступу загалу; безпосереднє вивчення культури як економічного фактора соціальної інтеграції та громадянства [14, с. 15].

Однак в Україні в управлінні культурою фіксується увага на кількісних показниках та подоланні і запобіганні лише негативним явищам, не вирішуючи головної проблеми якісного подолання дегуманізації та відчуження людини в суспільстві, яка посилюється під натиском кітчевої масової культури.

Інтегруючи різні підходи, приходимо до висновку, що культурна політика - це основана на громадянській згоді система поглядів і рішень про необхідний стан культурного життя та уявлення про ті пріоритети, на яких базуються критерії оптимальності використання всіх видів ресурсів.

ВИСНОВКИ

1. Взаємодія культури і політики в українському суспільстві детермінується культурної різноманітністю. Різноманітність культур в часі та просторі вимагає розробки специфічної культурної політики, необхідної для існування держави.

2. Неодмінною умовою ефективною державної політики у сфері культури є вміння задовольнити бажання кожної конкретної особистості, створити нові ціннісні орієнтації на основі вже існуючих.

3. Уточнено поняття культури, яке, з точки зору автора, в умовах соціокультурних змін, є результатом взаємодії цілого комплексу соціально-економічних, політичних та ідеологічних чинників, оскільки саме в результаті взаємодії можливо більш ефективно простежити взаємозв'язок елементів соціальної системи, зосередити зусилля на досягненні корисного адаптивного результату.

4. Соціально-філософський аналіз результатів соціологічних досліджень свідчить, що експерти у своїй більшості дають негативну оцінку ефективності діяльності управлінських структур в сфері культури. А в ситуації формування нової культурної реальності в Україні проблеми культурного регулювання і реформування стають базовими і доленосними. Отже, культурна політика, точніше, політика в сфері культури (бо всяка справжня політика є культурною за своїм змістом) набуває не тільки соціально-стратегічного, але й програмуючого для нашого майбутнього значення.

5. До найважливіших принципів культурної політики, з точки зору автора, належать: принцип єдності та різноманіття культур; принцип культурного виміру розвитку людства; принцип культурної демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борінштейн Є.Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства: Монографія / Борінштейн Є. Р. — Одеса: Астропринт, 2006. — 400 с.
2. Горлова И. И. Культурная политика в условиях переходного периода: Федеральный и региональный аспекты: дис. ... доктора философ. наук: 24.00.01 / Горлова Ирина Ивановна. — М., 1997. — 365 с.
3. Городчук Я. Шанс для третьей силы / Я. Городчук // Деловая столица. — № 29-30 (531-532). — 18.07.2011. — С. 2-3.
4. Гриценко О. А. Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі / Олександр Андрійович Гриценко. — К.: УЦКД, 2000 — 228 с.
5. Дзюба І. Між культурою і політикою / Дзюба І. — К.: Сфера, 1998. — 372 с.
6. Карлова В. Державна політика у сфері культури: проблеми та напрями здійснення в сучасних умовах / Карлова В. // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні. Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В. І.Лугового, В. М. Князева. — К.: Вид-во УАДУ, 2001. — 472 с.
7. Кононенко Л.М. Культурно-інформаційна діяльність України за кордоном: тенденції та шляхи оптимізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 17.00.01 / Л. М. Кононенко. — К., 2001. — 16 с.
8. Куценко О. Про деякі соціокультурні наслідки інституційних змін в українському суспільстві / Куценко О. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2000. — № 2. — С. 26-32.
9. Полунеев Ю. Культура в посткомуністичних суспільствах у період трансформації (перспективи України) / Полунеев Ю., Загоруйко Ю. // Сучасність. — 1994. — № 10-11.
10. Ручка А.О. Особливості суспільно-політичної ситуації в Україні: 2000р. / Ручка А. О., Вишняк О. І., Бекешкіна І. Е. // Українське суспільство. Моніторинг-2000 р. Інформаційно-аналітичні матеріали. — К.: ІС НАНУ, 2000. — С 81-94.
11. Свідзинський А. Роздуми з приводу програм розвитку української культури / Свідзинський А. // Сучасність. — 1993. — № 9.

© Вдовичин І. Я.

12. Свідзинський А. Самоорганізація і культура / Свідзинський А. — К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1999. — 287 с.
13. Флиер А. Я. Культурологія для культурологов / А. Я. Флиер. — М. : Академический проект, 2000. — 496 с.
14. Чукут С. А. Державна культурна політика України в контексті сучасного світового досвіду: основні напрями і тенденції розвитку / Чукут С. А. // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. — 2001. — № 1. — С. 12-20.

Вдовичин І. Я. – кандидат політичних наук, доцент кафедри теорії держави і права Львівської комерційної академії.

УДК: 32. 001: 342. 721

СВОБОДА ОСОБИ ЯК ЦІННІСТЬ: ПОЛІТИЧНИЙ ЗМІСТ

Розкривається роль і місце цінності свободи особи для політичного життя. Свобода розглядається як єдність морально-етичних цінностей, історичної традиції, інституалізованого правопорядку. Свобода реалізується через активну усвідомлену і відповідальну особисту дію.

Ключові слова: *свобода, особа, традиція, мораль, відповідальність.*

Разкрывается роль и место ценности свободы особы для политической жизни. Свобода рассматривается как единство морально-этических ценностей, исторической традиции, институализированного правопорядка. Свобода реализуется через активно осознанное и ответственное личное действие.

Ключевые слова: *свобода, особа, традиция, мораль, ответственность.*

The article examines a role and significance of value of individual freedom in a political life. Freedom is examined as a unity of moral and ethical values, historical tradition, and institutionalized law and order. Freedom is realized through the active self-conscious individual action.

Key words: *freedom, individuality, tradition, moral, responsibility.*

Суспільство у всій своїй змістовній наповненості можливе тільки там, де є культура, тобто «надприродна» нормативно-ціннісної системи, яка регулює індивідуальну поведінку людини, та визначає певні межі допустимих в суспільстві норм колективних дій. Цінності є результатом людської діяльності. «Не тільки джерело цінностей припускається природним, але й процедура відкриття цих цінностей. Вони повинні бути відкриті (чи розкриті за допомогою людських зусиль і людського пізнання, шляхом звернення до експериментального, клінічного та філософського досвіту людей. Жодні сили не залучені сюди, крім людських» [8, с. 150]. І в той же час вони обумовлюють людську діяльність, окреслюють доречні норми, сприйняті вже як майже інстинктивні, майже неусвідомлені на логічному рівні, та в дійсності породжені тривалою суспільною і культурною еволюцією. Таким чином не достатньо переконливим є твердження, що цінності повинні бути знайдені, тобто відкриті чи розкриті, а не винайдені, сконструйовані чи створені. Українська політична думка теж обстоювала необхідність позитивного прикладу, водночас ідеального і реального. С. Томашівський зазначає: «До кандидата на історичного героя прикладається, по суті, та сама міра, якою старинні Греки міряли своїх героїв: від них вимагали не тільки великих, але й корисних для людей діл» [11, с. 48-49]. К. Ясперс мав достатньо підстав для категоричного твердження, що Заходу відома ідея політичної свободи. У Греції – щоправда короткочасно – існувала свобода, яка не виникла більше ніде. Співдружність вільних людей вистояла під натиском універсальної деспотії, тотальної організації, що «ощаслиблювала» народи. Тим самим поліс заклав основи всього західного усвідомлення свободи – як реальність свободи, так і її ідеї. «Не універсальна жрецька культура, не вчення орфіоків чи піфагореїзм, а вільні державні утворення конституювали грецький дух і створили величезні можливості, але водночас і небезпеку для людини. Відтоді у світі виникла можливість свободи» [13, с. 85].

Утвердження християнства ще більше загострило питання про індивідуальний вибір. Влада вже не володіла абсолютним правом на особу. Тому слушною є думка, що цінність держави, врешті-решт, дорівнює цінності індивідів, з яких вона складається. Держава, яка пригнічує ріст своїх людей, аби